

SERVICE LEARNING PRIRUČNIK

Kratki vodič za osmišljavanje i provođenje *service-learning* projekta u nastavi s radnim materijalima

Prilagođeno za rad u srednjim školama

Udruga za građansko obrazovanje i društveni razvoj -DIM

prema

Elke Geiger. *Service Learning Toolbox: work pages and checklists to help you get started and keep you going;*
Portland,US:Northwest Regional Educational Laboratory.

ZAŠTO UVESTI *SERVICE-LEARNING* U NASTAVU ?

Service-learning je metoda poučavanja/učenja koja povezuje svrhovit volonterski rad s akademskim učenjem, osobnim razvojem i razvojem osjećaja građanske odgovornosti. Njegov značaj je u tome što pruža prilike za sjedinjenje ciljeva djelovanja u zajednici sa ciljevima učenja i što aktivnost učenika i (škole) u zajednici rezultira pozitivnim promjenama kod korisnika u zajednici i učenika.

National Youth Leadership Council, US (1991)

Metoda *service-learninga* razlikuje se od standardne praktične nastave i klasičnih učeničkih projekata u tome što utječe na razvoj zajednice kroz omogućavanje korisnog djelovanja učenika. No, također rezultira i značajnim pedagoškim i obrazovnim učinkom na učenike i druge sudionike aktivnosti. Koristi za učenike, nastavnike i zajednicu postižu se kombiniranjem djelovanja učenika u zajednici sa strukturiranim prilikama koje povezuju to djelovanje sa mogućnostima za osobno promišljanje te razvoj vještina i znanja povezanih sa sadržajem nastavnog programa.

Zbog utjecaja na proces stjecanja znanja i razvoja učenika, *service-learning* se često povezuje sa školskim predmetima djelujući inspirativno na obrazovne institucije potičući ih na razvoj čvrstog partnerstva sa organizacijama civilnog društva. Kako je *service-learning* metoda kojom se djelovanje nastavnika i učenika na stanje u zajednici naslanja na nastavni program školskog predmeta, važno je istaknuti da je njegova primjena ja moguća u svim nastavnim programima i podrazumijeva slobodu koncipiranja *service-learning* komponente u predmetu.

Service-learning se može uvesti u nastavni program na različite načine, ovisno o prirodi nastavnog predmeta, prilikama za djelovanje u zajednici, obvezama učenika i nastavnika. Tako, *service-learning* može značiti izvedbu projekta na nastavi (istraživanje, priprema izvješća) ili može uključivati aktivnosti na terenu (najčešće u udruzi). Aktivnosti na terenu mogu se koncipirati kao kratkotrajni projekt (kao što je čišćenje rijeke, pomoć u provedbi događaja u zajednici) ili kao tjedna obveza učenika u okviru koje učenici nekoliko sati tjedno djeluju u udruzi pružajući korisnicima i osoblju pomoć i podršku. Neovisno o različitim opcijama koncipiranja programa, *service-learning* uvijek podrazumijeva namjeru da iskustvo bude korisno, pa čak i transformirajuće za nositelje kao i za korisnike djelovanja u zajednici.

Anka Kekez, DIM

VODIČ ZA PRIMJENU *SERVICE LEARNING* –A U NASTAVI

Svaki *service-learning* projekt predstavlja jedinstven odgovor na potrebe u zajednici. Svrha ovog kratkog vodiča je pružiti nastavnicima smjernice u određivanju ciljeva uključivanja *service learning* –a u nastavu planiranje te praktične upute za izvođenje *service-learning* aktivnosti. Smjernice koje ovaj vodič pruža su općenite i na svakom nastavniku je sloboda određivanja i kreiranja specifičnosti vlastitog *service-learning* projekta u nastavi. Također, moguće su nadopune određenih dijelova vodiča kako bi njegova primjena bila djelotvorna u specifičnom kontekstu izvođenja nastave. Ovaj vodič je podijeljen u 4 ključna područja:

- 1. PRIPREMNE AKTIVNOSTI (DEFINIRANJE PROJEKTA I PLANIRANJE)**
- 2. PROVEDBA**
- 3. EVALUACIJA**
- 4. *SERVICE- LEARNING* IZVORI NA INTERNETU**

Za postizanje uspjeha u razvijanju novih ideja potrebno je vrijeme i praktično iskustvo u primjeni tih ideja. U tome može biti od velike pomoći reflektiranje o procesu njegove primjene, vođenje zabilježki o tijeku odvijanja projekta kao i rezultatima.

1.PRIPREMA

Proces pripreme *service-learning* projekta uključuje dvije razine aktivnosti:

- 1.1. Definiranje projekta i
- 1.2. Planiranje

1.1. DEFINIRANJE PROJEKTA

Ovaj prvi korak podrazumijeva procjenu potreba u kojoj se utvrđuje kakav oblik volonterske aktivnosti učenika je značajan za zajednicu i koje vještine učenici razvijaju kroz svoje *service-learning* iskustvo djelovanja u zajednici.

Osmišljavanje projekta: potrebe zajednice i odabir partnera u zajednici

Da bi se osmislio projekt od koristi i značaja za zajednicu potrebno je prethodno istražiti samu zajednicu. Neka od pitanja koja vam u procjeni potreba mogu pomoći su:

- Postoje li grupe u zajednici kojima bi pomoć bila potrebna?
- Koji su to aspekti života u zajednici na čijem unapređenju i razvoju je potrebno raditi?
- Što vidite kao problem u zajednici na koji biste htjeli utjecati?
- Što zajednica poduzima u vezi tog problema? Kakve resurse imaju (ljudske, financijske, organizacijske, društvene, itd.)?
- Na koji način projekt o kojem razmišljate može utjecati na uzrok problema koji vas zabrinjava? Na koliko će ljudi vaš rad pozitivno utjecati? Do koje će mjere vaš projekt promijeniti situaciju?

Zajedno s učenicima razmotrite različite mogućnosti jer i oni mogu imati saznanja o zajednici i dodatnim izvorima informacija. U procjeni potreba zajednice i osmišljavanju projektnih ideja dobar izvor informacija mogu biti različiti akteri: stanovnici, interesne grupe u zajednici (udruge, kulturna i sportska društva), javne ustanove (knjižnice, vrtići, ustanove za socijalnu skrb) te poslovni subjekti. Od njih možete dobiti odgovore na gore navedena pitanja i u suradnji s njima osmisliti projekt koji bi bio značajan za zajednicu.

U sljedećoj fazi potrebno je **identificirati partnera iz zajednice** s kojim ćete djelovati na problem. Uz vašu školu, potreban je partner s kojim ćete osmisliti volonterske aktivnosti učenika koje su značajne za zajednicu. Odabir partnera je odluka koja značajno utječe na uspjeh vašeg *service learning* projekta.

Najčešći partner je **udruga** u zajednici, no u vašem projektu možete surađivati i sa odgojnim ustanovama, javnim ustanovama, ustanovama za socijalnu skrb (starački domovi, domovi za nezbrinutu djecu) te ostalim neprofitnim organizacijama. Odabir partnera ovisit će o vašim kontaktima u zajednici i mogućnostima da partner osigura učenicima prilike za volontiranje koji odgovaraju ciljevima učenja.

Kada identificirate partnera važno je razviti intenzivnu i jasnu komunikaciju sa predstavnikom u udruzi (ili ustanovi) i detaljno predvidjeti obim i intenzivnost vaše suradnje na *service-learning* projektu. Izrazito je bitno da se u ranoj fazi razrade zajednička očekivanja.

Promatranje zajednice i razgovori sa akterima u zajednici dovode vas do niza ideja kako *service - learning* uključiti u vašu nastavu. Ovdje možete nabrojiti neke ideje za vaš *service-learning* projekt i ideje o mogućem partneru u zajednici.

Primjer;

IDEJA ZA PROJEKT	PARTNER U ZAJEDNICI
PSIHOLOGIJA: Projekt osmišljavanja slobodnog vremena i pružanja vršnjačke pomoći učenicima osnovnih razreda od strane srednjoškolskih učenika	Lokalna udruga koja radi sa djecom i mladima na osmišljavanju dnevnih sadržaja Obiteljsko savjetovalište

Vaše ideje:

Sa svojim učenicima možete razmotriti nabrojene mogućnosti i ideje projekta. Pri tome se osvrnite na zahtjevnost provedbe zamišljenih ideja kao i na dobrobiti koje projekti mogu imati za vaše učenike i zajednicu te na osnovu tog razmatranja odlučite se na za projekt koji u ovom trenutnu najviše odgovara vama, vašim učenicima i zajednici.

1.2. PLANIRANJE

Nakon osmišljavanja ideje za *service learning* projekt slijedi razrada te ideje, pojedinosti uključivanja *service-learning*a u nastavu kao i plan izvedbe projekta. U nastavku se nalazi podsjetnik koji vam pruža pregled glavnih točaka koje trebate razmotriti u razradi i planiranju projekta. Ovisno o karakteristikama vašeg projekta staviti ćete naglasak na neke od točaka i razraditi one koje vam se čine bitnima. U nastavku teksta slijedi detaljniji opis svih nabrojanih točaka po kronološkom redu.

Točke razrade

- A. UKLJUČIVANJE *SERVICE-LEARNINGA* U NASTAVNI PROGRAM
- B. PROCJENA POTREBA ZA PODUČAVANJEM/UČENJEM
- C. CILJEVI PROJEKTA
- D. STRUKTURALNO OBLIKOVANJE *SERVICE-LEARNINGA*
- E. DEFINIRANJE ULOGA SUDIONIKA U *SERVICE-LEARNING* PROJEKTU
- F. FINANCIJSKA SREDSTVA
- G. VREMENSKI TIJEK ODVIJANJA PROJEKTA
- H. IZRADA RASPOREDA
- I. TRENING
- J. NADZOR RADA UČENIKA I OSIGURANJE POTREBNIH DOZVOLA
- K. PRIJEVOZ
- L. MEDIJI
- M. PROSLAVA I PREDSTAVLJANJE PROJEKTA
- N. REFLEKSIJA O PROJEKTU

A. UKLJUČIVANJE *SERVICE-LEARNINGA* U NASTAVNI PROGRAM

Service - learning osigurati će alternativni kontekst za postojeći nastavni program. Ne postoji recept za uključivanje sastavnice *service – learninga* u program pošto je svaki projekt jedinstven. Međutim, uključivanje sljedećih **značajki u razvoj nastavnog plana** osigurati će učenicima značajno iskustvo učenja:

- Aktivnosti koje potiču stjecanje i primjenu znanja i vještina nastavnog predmeta
- Promocija kritičkog promišljanja i građanskog obrazovanja
- Razvoj komunikacijskih vještina
- Razvoj analitičkih sposobnosti i sposobnosti procjene uz mentorsku podršku.

U nastavni program uključite metode kojim učenici mogu demonstrirati uspjeh. Učenici u okviru nastave mogu obavljati sljedeće **zadatke**:

- Voditi dnevnik tokom čitavog *service-learning* procesa
- Održavati prezentacije
- Pisati eseje
- Stvoriti produkte tijekom *service-learning* projekta u zajednici (fotografije)
- Razviti dijagrame kojima se skiciraju rješenja definiranog problema u zajednici
- Pisati / osmišljavati male Istraživački radovi (primjerice o kontekstu problema)
- Samoprocijenivati se (više u dijelu Evaluacija)

Tijekom projekta možete arhivirati neke od spomenutih materijala u mapu projekta, kojom se učenici služe u okviru refleksije i koja može poslužiti kao izvor informacija i smjernica za buduće *service – learning* projekte.

Razvijanje projektne ideje u skladu sa ciljevima nastavnog programa povećava šanse za uspjeh. Od iznimne je važnosti uključiti učenike u taj proces kako bi oni razvili osjećaj „vlasništva“ nad *service-learning* projektom.

B. PROCJENA POTREBA ZA PODUČAVANJEM/UČENJEM

Što bi vaši učenici trebali naučiti, i kako bi se to moglo povezati s projektom? Odgovor na ovo pitanje možete organizirati razlaganjem općeg cilja podučavanja na specifičnije ciljeve koji su u jasnoj vezi sa ciljevima nastavnog programa. Na taj način možete jasno definirati očekivane učinke *service-learning* projekta. U identifikaciji ciljeva možete se voditi slijedećim okvirom razvoja vještina *SCANS Report*¹ koji je razvio *U.S. Department of Law* (1991). Okvir uključuje :

- kompetencije čijem unaprjeđenju može težiti vaš projekt
- aktivnosti kojima se potiče osobni i profesionalni razvoj

KOMPETENCIJE:

1. **Resursi:** učenici ih identificiraju, organiziraju, planiraju i alociraju
2. **Međuljudski odnosi:** učenici surađuju s drugima
3. **Informacije i znanja:** učenici usvajaju i koriste informacije
4. **Strukture i sustavi:** učenici razumijevaju kompleksnost odnosa u zajednici i društvu
5. **Tehnologija:** učenici rade sa raznim tehnologijama

OSOBNI I PROFESIONALNI RAZVOJ:

1. **OSNOVNE VJEŠTINE:** učenici čitaju, pišu, računaju, slušaju i izražavaju vlastite zaključke, opservacije, ideje...
2. **VJEŠTINE KRITIČKOG RAZMIŠLJANJA:** učenici vježbaju kreativno razmišljanje, donose odluke, rješavaju probleme, koriste vizualizaciju, razvijaju sposobnosti promatranja i analize i unapređuju vještine usvajanja i korištenja znanja...
3. **OSOBNI RAZVOJ:** učenici vježbaju građansku odgovornost, samopouzdanje, samopoštovanje, društvene vještine, razvijaju osobni integritet...

---

¹ Više informacija o Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills (SCAN) možete naći na <http://wdr.doleta.gov/SCANS>

U nastavku se nalazi okvir razvoja vještina i znanja prikazan u tablici u kojoj možete detaljno razraditi i ispisati ciljeve učenja i podučavanja učenika te povezanost tih ciljeva sa nastavnim programom. Ispunjenu tablicu možete predstaviti i učenicima te sami koristiti u procesu refleksije i evaluacije. Učenicima je važno znati na osnovu čega će se procjenjivati njihov rad.

Zašto zapisivati ciljeve:

- ❖ Razrada i ispisivanje ciljeva može vam pomoći u procjeni potreba podučavanja i učenja
- ❖ Jasni ciljevi predstavljaju vodič za evaluaciju učinaka projekata (više o tome u dijelu o evaluaciji)
- ❖ Razrada ciljeva vam može koristiti u procesu prikupljanja sredstava za projekt; olakšava proces izvještavanja o projektu

Zaključno, procijenite što vaši učenici već znaju i mogu te što želite da znaju i mogu

1. Definirajte koja su **trenutna ZNANJA, VJEŠTINE I STAVOVI** učenika i odredite koja ZNANJA, VJEŠTINE I STAVOVE bi učenici trebali posjedovati **prije početka projekta** kako bi bili uspješni u provedbi aktivnosti.
2. Odredite koja ZNANJA, VJEŠTINE I STAVOVE želite da učenici posjeduju **nakon završetka projekta**. Hoće li ih stjecati «na terenu» ili u razredu? Na koji je način to usuglašeno sa nastavnim programom

KOMPETENCIJE KOJE SE ODOSE NA:	SPECIFIČNI CILJEVI <i>SERVICE-LEARNING</i> PROJEKTA	ODGOVARAJUĆI DJELOVI NASTAVNOG PROGRAMA
Resurse (Identificiranje, organiziranje, planiranje i alociranje)	1.1.: _____ 1.2.: _____ 1.3.: _____	
Međuljudske odnose (Suradnja s drugima, komunikacijske vještine)	2.1.: _____ 2.2.: _____ 2.3.: _____	
Informacije i znanja (Usvajanje znanja i korištenje informacija)	3.1.: _____ 3.2.: _____ 3.3.: _____	
Strukture i sustave (Razumijevanje kompleksnosti odnosa u zajednici i društvu)	4.1.: _____ 4.2.: _____ 4.3.: _____	
Tehnologije (Umijeće rada s raznim tehnologijama)	5.1.: _____ 5.2.: _____ 5.3.: _____	
Primjer projekta iz psihologije: pomoć lokalnoj udruzi u radu sa djecom i mladima s problemima u ponašanju (program vršnjak-pomagač) Specifični cilj –međuljudski odnosi: 2.1 : Učenici će razviti komunikacijske savjetodavnih vještina		

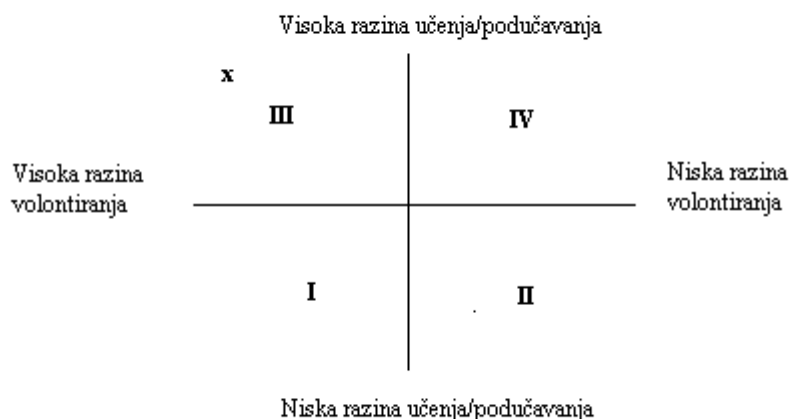
OSOBN I PROFESIONALNI RAZVOJ:	SPECIFIČNI CILJEVI <i>SERVICE-LEARNING</i> PROJEKTA	ODGOVARAJUĆI DJELOVI NASTAVNOG PROGRAMA
OSNOVNE VJEŠTINE (Čitanje, pisanje, računanje, slušanje i izražavanje zaključka, promatranje, promišljanje ideja...)	6.1.: _____ 6.2.: _____ 6.3.: _____	
VJEŠTINE KRITIČKOG RAZMIŠLJANJA (Kreativno razmišljanje, donošenje odluka, rješavanje problema, vizualizacija, razvijanje sposobnosti promatranja i analize, usvajanja i korištenje znanja...)	7.1.: _____ 7.2.: _____ 7.3.: _____	
OSOBN I RAZVOJ (Građanska odgovornost, samopouzdanje, samopoštovanje, društvene vještine, osobni integritet...)	8.1.: _____ 8.2.: _____ 8.3.: _____	

C. CILJEVI PROJEKTA

Povezivanje ciljeva nastave sa ciljevima projekta najvažniji je korak u procesu planiranja. Neovisno o tome, započnete li s idejom o volonterskoj aktivnosti i potom joj pridružujete odgovarajuće ciljeve podučavanja, ili obrnuto, veoma je korisno na početku jasno postaviti obje vrste ciljeva; nastavne i projektne. Napominjemo još jednom, od iznimne je važnosti u taj proces uključiti učenike kako bi se u njima razvio osjećaj „vlasništva“.

Definirajte gdje na *service – learning* mapi (Slika 1.) bi bio pozicioniran vaš projekt. Razmotrite *service – learning* projekt u nastavi s obzirom na obje u tablici prikazane razine: razina koja se odnosi na **volonterske aktivnosti** te razina koja se odnosi na **aktivnosti podučavanja**. Neki projekti mogu imati izraženu jednu razinu na kontinuumu dok druga razina može biti manje zastupljena. Primjerice, učenici mogu proučavati biljne vrste uz obalu rijeke (visoko izraženo podučavanje/učenje), a da pri tom ne pomažu u čišćenju obale od otpadaka (niska razina volonterske aktivnosti). Takav bi *service-learning* projekt smjestili u III kvadrant koordinatnog sustava. S druge strane, u nekim projektima razina volontiranja može biti visoko izražena, a nastavna komponenta može biti manje zastupljena (II kvadrant).
SLIKA 1.

Ciljeve projekta možete identificirati koristeći slijedeću podjelu:

CILJEVI VOLONTERSKE AKTIVNOSTI	CILJEVI PODUČAVANJA/UČENJA
Koristi za učenike: _____ _____ _____	Učenici će znati: _____ _____
Koristi za školu ili partnera u zajednici (udrugu): _____ _____ _____	Učenici će razumjeti: _____ _____
	Učenici će biti u stanju: _____ _____

D. STRUKTURALNO OBLIKOVANJE *SERVICE-LEARNINGA*

U početnoj izradi strukture *service-learning* projekta potrebno je razraditi kako planirate uvesti *service-learning* u svoju nastavu. Pri tome se možete voditi pitanjima:

- Koliko je učenika uključeno u vašu nastavu?
- Hoće li sastavnica *service-learninga* biti obvezna za učenike i kako ćete ju vrednovati?
- Koliko ćete sati predvidjeti za projekt?
- S kojim partnerima u zajednici, udrugama ćete surađivati?
- Koje su glavne aktivnosti koje želite da izvode vaši učenici?
- Kako će se organizirati volonterske aktivnosti i nadzor rada učenika?
- Hoće li u projekt biti uključeni i drugi nastavnici?
- Kako projekt utječe na izradu nastavnog rasporeda?
- Je li *service – learning* projekt dio većeg projekta u školi ili je samostalan?

E. DEFINIRANJE ULOGA SUDIONIKA U *SERVICE-LEARNING* PROJEKTU

Uloge sudionika u *service – learning* projektu, posebice nastavnika i učenika mogu se razlikovati od standardnih uloga u nastavi. Svaki sudionik u projektu ima više uloga. Važno je da na početku projekta svim sudionicima budu jasne koje su njihove uloge kao prava i obveze koje iz tih uloga proizlaze.

Tablica koja slijedi sadrži popis mogućih uloga za različite sudionike.

SUDIONIČKI	VIŠESTRUKI ULOGE
UČENIK	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kreatori plana aktivnosti ➤ Preuzimatelji rizika ➤ Suradnici ➤ Nezavisni radnici ➤ Aktivisti ➤ Pružatelji značajne pomoći
NASTAVNIK	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Facilitator ➤ Stručnjak za resurse u zajednici ➤ Koordinator odnosa s javnošću ➤ Jamac sigurnosti ➤ Vođa ➤ Mentor
PARTNER U ZAJEDNICI-PREDSTAVNIK UDRUGE	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Učitelj ➤ Vođa ➤ Supervizor ➤ Izvor informacija ➤ Mentor
VOLONTER (UDRUGA)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Facilitator ➤ Podrška u radu ➤ Izvor informacija ➤ Mentor

F. FINANCIJSKA SREDSTVA

Service – learning projekt ne zahtjeva nužno financijska sredstva niti treba mnogo koštati, no ponekad su potrebna određena sredstva za materijale i prijevoz. Sve to ovisi o karakteristikama vašeg projekta. Stoga je potrebno na početku identificirati koji dijelovi projekta zahtijevaju sredstva i procijeniti troškove.

PROJEKTNNA AKTIVNOST KOJE ZAHTJEVA NABAVKU FINANCIJSKIH SREDSTAVA	PROCJENA TROŠKA
UKUPNO	

Mogući izvori financiranja:

- Donacije - udruga osigura sredstva prijavljivanjem na natječaje domaćih (ministarstva, zaklade) ili međunarodnih donatora (EU, UN)
- Sponzorstvo poslovnih aktera u zajednici
- Aktivnosti prikupljanja sredstava (od pojedinaca i grupa)

G. VREMENSKI TIJEK ODVIJANJA PROJEKTA

Razradite vremenski tijek odvijanja projekta koji je usklađen sa vašim nastavnim planom kao i sa planom aktivnosti u udruzi. U njega uključite datume početka i završetka cjelokupnog projekta, planirane datume terenskih aktivnosti kao i svih instrukcija i refleksija u okviru nastave koje će se odnositi na projekt. Projekti koji uključuju mnogostruke posjete terenu i koji su intenzivnijeg karaktera teže će se planirati s obzirom na rokove, no taj postupak će osigurati lakši tok njihova odvijanja. Ne dozvolite da vas vrijeme prevari.

H. IZRADA RASPOREDA

Izrada rasporeda predstavlja bitnu aktivnost u planiranju *service - learning* projekta. Stoga u procesu planiranja, potrebno je predvidjeti koliko će vremena biti potrebno za svaku aktivnost vašeg *service-learning* projekta i uskladiti svoj raspored s rasporedom učenika te s potrebama udruge. Ako predajete u srednjoj školi, možda će u tome biti potrebno osigurati podršku i suradnju drugih nastavnika. Detaljno planirajte svaku komponentu projekta i izvođenja nastave kako biste najbolje iskoristili vrijeme svojih učenika i partnera u zajednici, a raspored izradite u skladu s predviđenim vremenskim slijedom odvijanja projekta.

I. TRENING

Provedba orijentacije i treninga prije odvijanja projekta je korisna aktivnost kojom se sve sudionike pripreme za zadaće koje će izvršavati. Trening i orijentacija se mogu provesti u razredu ili na terenu u formi radionice, prezentacije, posjeta terenu, predavanja i mogu biti formalne ili neformalne prirode.

Cilj treninga je omogućavanje boljeg razumijevanja očekivanja, uloga i procedura koje projekt uključuje. Također, treningom se učenicima (i partnerima u zajednici) osigurava prilika za stjecanje i unapređivanje znanja i vještina potrebnih za obavljanje planiranih aktivnosti u zajednici. Trening je izvrsna prilika za upoznavanje svih sudionika sa ciljevima, planiranim aktivnostima, rasporedom i drugim informacijama o *service-learning* projektu te za stjecanje razrađene slike stanju u zajednici u kojoj će se projekt odvijati.

Osim odgovora na identificirane potrebe za treningom (od kojih su neke nabrojene u tablici) trening može biti dobar pokazatelj za dosada neidentificiranih potreba učenika i partnera u zajednici.

SUDIONICI	OPĆE POTREBE ZA TRENING
UČENICI	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Učinkovita komunikacija ➤ Rješavanje problema ➤ Potrebna znanja i vještine za sudjelovanje u projektu ➤ Kooperacija i kolaboracija ➤ Razumijevanje i briga za zajednicu i različitosti ➤ Sigurnost i pravila za rad na terenu ➤ Razumijevanje očekivanja članova zajednice ➤ Metoda <i>service-learninga</i> ➤ Metodologija (u slučaju istraživačkih projekata)
PARTNER U ZAJEDNICI (UDRUGA) I VOLONTERI U UDRUZI	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Metoda <i>service-learninga</i> ➤ Očekivanja vezana za proces učenja i podučavanja ➤ Očekivanja od volonterskog rada učenika ➤ Strategije za evaluaciju ➤ Kome se obratiti i kako reagirati na probleme u radu s učenicima ➤ Mentorstvo

Uključite u planiranje projekta i odgovore na ove općenite potrebe sudionika za treningom.

Također, prije početka odvijanja projekta preporučuje se organizacija sastanka i upoznavanja svih sudionika sa projektom. Na taj način će se definirati uloge, osigurati uvid u plan i raspored aktivnosti i razjasniti sve moguće nejasnoće.

J. NADZOR RADA UČENIKA I OSIGURANJE POTREBNIH DOZVOLA

Prije početka odvijanja projektnih aktivnosti iznimno je bitno osigurati dozvole i suglasnost roditelja/skrbnika za uključenost maloljetnih učenika u projekt i njihovo sudjelovanje u projektnim (terenskim) aktivnostima.

U planiranju projekta važno je predvidjeti mehanizme praćenja razine uključenosti učenika u projektne aktivnosti, posebice ako se one odvijaju u udruzi. U nadzoru rada veliku podršku mogu vam osigurati predstavnici udruge s kojom provodite projekt. Dobar instrument za praćenje aktivnosti su obrasci u koje učenici ispunjavaju vrijeme i opis volonterske aktivnosti, posebice u slučajevima kada vi niste prisutni. Ako učenici u okviru projekta izrađuju neki proizvod ili uslugu za udrugu tijekom nastave potrebno je pratiti njihov napredak i osiguravati im potrebnu podršku u radu kao i u obavljanju aktivnosti u zadanim rokovima. Najbolja strategija za kvalitetno izvršavanje zadataka je pravovremena intervencija u mogućim problemima.

K. PRIJEVOZ

Predviđa li projekt volontiranje učenika odlazak iz okružja škole? Ako da, potrebno je predvidjeti prijevoz učenika do mjesta odvijanja volonterske aktivnosti. Razmotrite različite opcije za to: privatni autobus, javni prijevoz, hodanje...

O. MEDIJI

Želite li pozvati lokalne medije da poprate vaš projekt. Ideje za suradnju s medijima uključuju:

- Poziv za medijsko izvještavanje o projektnim aktivnostima
- Pisma urednicima u kojima opisujete postignuća svojih učenika

P. PROSLAVA I PREDSTAVLJANJE PROJEKT

Proslava postignuća vašeg projekta predstavlja važnu aktivnost jer omogućuje učenicima da sagledaju učinke svog djelovanja. U planiranju proslave i predstavljanja postignuća razmotrite slijedeće:

- ❖ Što ćete predstaviti ili demonstrirati?
  - Proslava postignuća učenika organizacijom događaja u kojeg su uključeni i predstavnici udruge iz zajednice
  - Prezentacija stečenog znanja tijekom projekta i demonstracija povezanosti tog znanja sa volonterskom aktivnošću učenika u projektu
  - Demonstracija volonterske aktivnosti ili «produkta» rada
  - Predstavljanje raznih mogućnosti za nastavak *service-learning*a
- ❖ Tko će biti pozvan na proslavu postignuća? Gosti izvana?
  - Roditelji
  - Udruge iz zajednice
  - Učenici i nastavnici iz drugih razreda
  - Lokalni mediji

- Javni službenici i dužnosnici u vašoj zajednici
- Predstavnici poslovnog sektora

Q. REFLEKSIJA O PROJEKTU

Koje su jake točke u vašem *service-learning* projektu? _____

_____

Što bi se trebalo dodatno razviti? Koja su moguća rješenja i opcije? _____

_____

2.PROVEDBA

Vrijeme je za akciju! U fazi djelovanja provodite sve planirane aktivnosti i težite ostvarenju zacrtanih nastavnih i projektnih ciljeva. Pregledajte svoj plan prije svakog susreta s učenicima kako biste ostvarili) zacrtane ciljeve, reflektirali o napretku i problemima u provedbi, i nastavili sa razvijanjem rješenja vezanih uz probleme zajednice ili eventualne probleme u samoj provedbi projekta. Općenita pitanja za razmatranje tijekom faze provedbe plana i djelovanja bila bi:

- Je li planirani vremenski tijek odvijanja projekta realističan?
- Jesu li se tijekom provedbe pojavile nepredviđene potrebe? Uključite učenike u pronalazak rješenja (takve refleksije sa učenicima mogu rezultirati i potrebnim modifikacijama projektnih ciljeva i aktivnosti)
- Kakvi su osjećaji i mišljenje učenika o procesu provedbe projekta?
- Što misle i osjećaju o provedbi projekta vaši partneri u zajednici?
- Na koji način možete održati /ojačati vezu između procesa podučavanja /učenja i volontiranja u zajednici?

Refleksija i evaluacija /vrednovanje tijekom odvijanja projekta

Refleksija o *service-learning* projektu predstavlja važnu i djelotvornu aktivnost za učenike. Kroz uključivanje učenika u kritičku sintezu i evaluaciju osiguravate vidljivost veze između iskustava stečenih volontiranjem na terenu i ideja obrađenih na nastavi. Refleksija može biti provedena kroz pisanje, izlaganje na satu, prezentacije ili kroz grupnu raspravu i dijalog. Također, aktivnosti refleksije mogu uključivati samoprocijenu učenika kao i evaluaciju projekta od strane cijelog razreda. Smjernice za pitanja koja potiču refleksiju su:

- Čime se bavimo u ovom projektu i koje su naše aktivnosti? Kako su te aktivnosti povezane sa općim i specifičnim ciljevima. (Referirajte se na ciljeve nalijepljene na zid ili ploču)
- Jesu li naše aktivnosti i njihovi rezultati u skladu s postavljenim očekivanjima? Ako nisu, je li potrebno modificirati očekivanja ili cijeli projekta?
- Postaju li prepoznatljive vođe u našoj grupi? Tko bi to bio?
- Koji su vam dijelovi projekta najteži za provedbu? Koji dijelovi vam predstavljaju najveće zadovoljstvo?
- Koji je vaš najveći doprinos projektu i zajednici?
- Jesmo li nešto propustili u planiranju? Što?
- Koja bi znanja i vještine trebali dodatno razviti kako bi naš projekt uspio?
- Što ste dosada naučili?
- Na koji način i koliko smo do sada uspjeli doprinijeti rješavanju problema u zajednici kojim se bavi naš *service-learning* projekt?
- Uočavate li neke druge potrebe i probleme u zajednici kojima bi se mogao baviti naš sljedeći projekt?

3.EVALUACIJA

Proces vrednovanja (evaluacije) može se podijeliti na tri područja: vrednovanje učenja učenika, vrednovanje volontiranja učenika i iskustva učenika. Vrednovanje predstavlja iznimno bitnu aktivnost koja vam osigurava procjenu uspjeha projekta i povratnu informaciju o mogućnostima unapređenja budućih projekata.

Procjenu projekta mogu koristiti učenici, nastavnici, partneri u zajednici i pri tome se može vrednovati projekt kao cjelina, rezultati projekta ili rad pojedinaca (samoprocjena ili nastavnici ocjenjuju učenike). Učenici također mogu vršiti procjenu suradnje s partnerom u zajednici. Postoji nekoliko načina procjene uspjeha projekta u okviru kojih možete dizajnirati i koristiti različite instrumente:

- Upitnici
- Fokus grupe
- Intervjui
- Vođenje bilješki, dnevnika
- Procjena učeničkih proizvoda/usluga
- Rezultati testova

Vrlo učestali instrument je evaluacijski upitnik u kojem se koristi skala. U slučaju *service-learning* projekta bitno je tu skalu povezati sa ciljevima projekta. Skale možete koristiti u mjerenju izvedbe, zadovoljstva, učenja. Pri tome je bitno da u samom uvodu upitnika jasno naznačite razine skale i da za svaki dio osigurate prostor za komentare kako bi učenici ili partneri u zajednici mogli izraziti svoje stavove o nekom rezultatu i referirati na neki rezultat. Dolje je naveden primjer korištenja upitnika sa skalom:

Koristeći se ovom ljestvicom, ocijenite ostvarenost svakog od specifičnih ciljeva:

Iznad prosjeka	4
Vrlo dobro	3
Zadovoljavajuće	2
Potrebna su unapređenja	1

Specifični cilj	4	3	2	1	Komentari

Procjena učenja vaših učenika

Neki od važnijih ciljeva uvođenja *service-learninga* u nastavu su :

- unapređenje procesa učenja kroz aktivno djelovanje u zajednici i
- pružanje mogućnosti učenicima za upotrebu vještina i znanja (stečenih u formalnom obrazovanju) u stvarnim životnim situacijama.

Ocjenjivanje učeničkog učenja omogućiti će vam pregled koliko su gore navedeni ciljevi ostvareni i dati odgovor na pitanje « Jesu li učenici naučili ono što ste htjeli?». Odgovore na to pitanje možete dobiti kroz vrednovanje učeničkih radova i projekata (usmenih ili pismenih) koji su stvarani tijekom *service-learning* projekta.

Kako je ocjenjivanje učeničkog učenja kroz *service-learning* projekt složenije od standardnih usmenih i pismenih provjera znanja bitno je da u tom procesu povezujete procjene učenja i volontiranja učenika sa zacrtanima ciljevima projekta. Na taj način razvit ćete potpunu sliku koliko su ostvareni predviđeni rezultati i očekivanja od projekta. Također, povezivanje vam pomaže u eliminaciji iznenađenja za učenika (pri ocjenjivanju), pod uvjetom da su učenici bili uključeni u proces određivanja ciljeva (vidi dio o ciljevima projekta).

Uključenost učenika u sve faze projekta je jedan od preduvjeta njegove uspješnosti. Tako je i u aktivnostima ocjenjivanja njihova učenja potrebno ostvariti potpuno razumijevanje kriterija ocjenjivanja, a ako je moguće i uključiti ih u proces određivanja kriterija za ocjenjivanje prije nego što počne provedba projekta. Jedan od načina za to je razrada karakteristika projekta kojeg bi učenici procijenili kao svrstan i određivanje kriterija na osnovu opisa tog idealnog projekta.

Procjena volonterske angažiranosti učenika

Service-learning ima za cilj postizanje učinaka kojima se doprinosi razvoju zajednice i pomaže u rješavanju problema u zajednici. Stoga je procjena kvalitete i učinka angažmana učenika u zajednici bitna stavka vrednovanja projekta. U tu svrhu dizajnirajte instrument za prikupljanje informacija od vaših partnera u zajednici (udruge, javne ustanove...). Teme koje ćete obraditi u procjeni volontiranja su:

- Percepcija posvećenosti učenika projektu
- Razina u kojoj su učenici ispunili očekivanja (nastavnika, udruge)
- Individualna procjena kvalitete rada učenika (izvršavanje zadaća, profesionalno ponašanje prema korisnicima, samostalnost u radu, odnos prema osoblju udruge, samosvijest, ulaganje napora u stjecanje potrebnih vještina i znanja)
- Je li projekt pomogao korisnicima (primjerice korisnicima udruge s kojom ste surađivali).

Procjena iskustva učenika

Dizajnirajte instrument pomoću kojega biste saznali što su vaši učenici dobili iz *service-learninga*. U ovoj procjeni obrađujete sve aspekte uključenosti učenika u vaš predmet i zajednicu, a u tome vam mogu pomoći sljedeća pitanja:

- Što učenici smatraju da su naučili?
- Jeli *service-learning* iskustvo pomoglo u boljem razumijevanju nastavnog predmeta?
- Kako učenici misle da su doprinijeli zajednici?
- Kakvi su njihovi stavovi o *service-learningu*?
- Kakve je promjene u njima izazvao projekt? (stavovi, znanja ,vještine)
- Koje su bile najupečatljivije aktivnosti i zadaci u projektu?
- Kako bi ocijenili rad u udruzi I suradnju s partnerom u zajednici?
- Kakva je njihova percepcija partnera u zajednici i njegove/njihove uključenosti u projekt?
- Kakva je bila organizacija projekta i aktivnosti?
- Je li raspored bio dobro napravljen i realiziran?
- Imaju li neke ideje za budući *service-learning* projekt?

4 .SERVICE –LEARNING IZVORI NA INTERNETU

DIM-Udruga za građansko obrazovanje i društveni razvoj
www.service-learning.net

Campus Compact
www.compact.org

American Association of Community Colleges Service-Learning Page
www.aacc.nche.edu/servicelearning

Institute for Global Education and Service-Learning
<http://www.igesl.org/>

International Partnership for Service.Learning
<http://www.ipsl.org>

The National Service-Learning Clearinghouse
www.servicelearning.org

Learn, Serve, & Surf
www.edb.utexas.edu/servicelearning

National Service Learning Exchange
<http://www.nslexchange.org/>

Michigan Journal of Community Service-Learning
www.umich.edu/~mjcsl/

Academic Service-Learning at Eastern Michigan University
<http://www.asl.emich.edu/>

Learn and Serve America (Corporation for National and Community Service)
<http://www.learnandserve.org/>

International Partnership for Service.Learning
<http://www.ipsl.org>

American Humanics
<http://www.humanics.org/site/c.omL2KiN4LvH/b.1098773/k.BE7C/Home.htm>

National Society for Experiential Education
<http://www.nsee.org/>

Web stranica sa linkovima na praksu *service-learning*a u specifičnim disciplinama:
http://www.servicelearning.org/resources/fact_sheets/he_facts/discipline/